

NAJAT EL HACHMI

Mare de llet i mel

NAJAT EL HACHMI

Mare de llet i mel

Edicions 62

Barcelona

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 917021970 / 932720447).
Tots els drets reservats.

Primera edició: gener del 2018

© Najat El Hachmi, 2018

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Diagonal, 662-664, 08034 Barcelona
info@edicions62.cat
www.edicions62.cat

Imprès a Cayfosa
DIPÒSIT LEGAL: B. 9-2018
ISBN: 978-84-297-7644-7

*Un munt de teles de colors llampants
al mig del paisatge polsós*

Diré per vosaltres, germanes, diré el que voleu sentir. Aquesta veu meva us explicarà els fets que desconixeu de la que va sortir del mateix ventre que vosaltres. Doneu-me te per escalfar-me la llengua, tanqueu la porta perquè aquestes paraules meves no poden sortir d'aquí. Són només per vosaltres, vosaltres que podeu entendre-les i guardar-les. Sense treure-les al món, que tot ho jutja.

Del començament del viatge segur que us en recordeu. Vau venir, us va reunir totes aquell dia de la partença, el dia que a la gola se m'hi va fer un nus aspre i eixut que no feia baixar ni amb tota l'aigua fresca del pou. No em vaig poder empassar ni un bocí de pa, només volia aigua i més aigua per fer-me marxar l'aridesa de dins. Ai la pols a la gola, germanes, quants cops que l'hem sentida, quants cops que ens l'hem dissimulada.

Vau venir aquell dia encara que a totes us era un esforç desplaçar-vos. Tu, Aixa, tenies Salim malalt del fetge, ens pensàvem que d'aquella no se'n sortiria. Un nen que era l'enveja de les teves veïnes perquè s'havia fet ple de sacsons i fins llavors no havia agafat ni un constipat. Però els ulls de la gent són terribles. Per molts amulets que li ha-

guessis posat. Va resistir molts anys els elogis de les dones fins que en posar-se malalt, s'hi va posar de debò. Pobre. I mira'l ara, tan alt i fort, Déu te'l guardi.

Tu, Fadma, com que vius aquí a prop de casa la mare, venies tot sovint a visitar-nos, acabaves les teves feines i au, mocador al cap, nena a l'esquena i agafaves el camí de pols fins aquí, les sandàlies de goma ben cordades que deixaven petjades darrere teu. No venies mai amb les mans buides, portaves sempre un farcellet amb qualsevol menja que haguessis arreplegat a l'hort o a la cuina. Fignes o olives o un pa que havies fet aquell dia. Això ho tenia també l'àvia, ho recordeu? Quan venia ens aplegàvem al seu voltant i esperàvem impacients que desfés el nus del seu fardell. Saps, Fadma estimada? No he deixat de pensar en tu ni un sol dia. En la companyia que ens havíem fet, en les coses que ens contàvem de camí cap als llocs o en les tasques feixugues del dia a dia. O fins i tot quan callàvem però ens sentíem la respiració l'una de l'altra, de dia i de nit, quan dormíem costat per costat. Però fa tant de temps, d'això. Recordant-te des de l'estranger, germana, vaig pensar que potser en alguns moments no t'has sentit prou estimada perquè vivies a prop i no eres la més enyorada de nosaltres. T'asseguro que en aquests anys de ser lluny d'aquí no m'has marxat del pensament ni un sol dia. No us sàpiga greu a les altres, però és que ens havíem fet tanta companyia Fadma, la mare, Fadira i jo.

Doncs vau venir totes i això ens va fer sentir com els dies de festa, els dies extraordinaris en què ens tornàvem a reunir totes set a casa com quan érem petites. Bé, totes sis, és clar, però com que tu, Fadira, ets de nosaltres des de fa tants anys és com si fossis una germana més. Doncs us

deia que teníem aquella estranya sensació i a mesura que anàveu arribant i us trèieu els vestits de sortir i sèieu a l'habitació de convidades, no sabíem si plorar o riure. De vegades fèiem totes dues coses alhora. Ens miràvem, ens tocàvem, ens besàvem i intentàvem omplir el buit del temps que havíem estat sense veure'ns i ens explicàvem coses que ens havien passat, les petites i les grans. Tu, Miluda, vas fer un esforç enorme per venir de Serwan, el viatge des d'allà no era qualsevol cosa, llavors, vas haver de llogar un cotxe i arrossegar el teu home, que ja era gran. Ara, que a Bel'id jo sempre l'he vist gran, amb la barba blanca i llarga, vestit amb el *qubbu** de llana com el pare. Però si ja era així al teu casament, Miluda! Ja va néixer vell. És clar que abans tenia dents, no? És broma, dona, que ja ho sabem que t'ha tractat sempre com una reina, sense alçar-te mai la veu i mirant-te al rostre, que no et faltés mai res. Per això mira't, de totes nosaltres ets la que conserves més bellesa i joventut. Déu te guardi, germana, aquesta pell tan blanca i aquest rostre rodó que sembla un mirall.

Tu, Najima, vas venir de Nador amb el teu *abib*, el fill del teu marit que et va dur fins a la porta, llavors encara estàveu a bones i et cuidava com si fossis la seva mare. No com ara, pobre desagraït.

Tu, Malika nostra, en aquella època encara no t'havies casat, vas ser l'última de nosaltres a trobar marit. Te'n morries de ganes, de marxar de casa el pare. Jo que hi havia tornat et deia que no frisessis, que eres afortunada de no haver conegut el matrimoni, de no haver-te vist obligada,

* En cursiva, primera aparició dels termes i expressions amazics que es recullen al Glossari (pàg. 387).

com nosaltres, a viure a casa d'altri. Però tu, tossuda, maleïes la teva sort, deies que a casa el pare no hi tenies lloc, que el lloc d'una dona és a casa el marit, que hem de trobar totes la nostra pròpia cambra. El pare no t'ho va dir mai, que marxessis. Ell l'únic que ens desitjava era que trobéssim el nostre lloc al món, però no ens feia fora, no li hem fet mai nosa. Ara, que potser n'estava una mica tip, de tanta dona. El que et passava, Malika nostra, ja t'ho diré, és que et mories de ganes de tastar marit, descarada. I mira't ara, tan casada, amb els teus set braçalets i les teves arracades llargues. No saps com lamento no haver-te acompanyat. Tant que havia esperat el dia en què et posaria la *henna*.

Aquell dia de la partença, si ho recordeu, la mare s'havia llevat encara més d'hora, me l'havia trobada al rebost quan hi havia anat a fer el pa. Avui no, m'havia dit, avui no cal que el facis tu, ja me n'ocupo jo. Que no, mare, que des de petita que pasto cada matinada, avui no serà diferent, avui us deixaré preparades les rodells pels àpats del dia. Així pensareu en mi quan sigui lluny, mare, i això no l'hi hauria hagut de dir mai. Mare, m'ho vaig retreure tot el viatge, haver-te dit allò. Em va sortir sense pensar, volia fer una broma, però quan vam sentir les paraules dins la tebior d'aquella cambra petita de sostre baix que havies construït amb les teves pròpies mans, et vas posar a plorar i ja no vas parar fins vés a saber quan. Perdona'm per haver-te esperonat les llàgrimes. Les teves filles m'han explicat que vas passar-te setmanes sanglotant fins que se't van assecar els ulls, però que a la cara se't va fer una tristesa que ja no t'ha marxat mai més. Pobra mare, pobra. Doncs ara sóc aquí, mare, ara ja veus que he sobreviscut i he tor-

nat amb vosaltres. Ho entens, oi? Per què vaig marxar? Tu que coneixes els batecs del *fetge*, de l'amor als fills, pots comprendre bé què em va arrencar de casa teva, de la nostra terra. Aquell dia vaig pastar perquè volia fer com si res, volia celebrar que ens reuníem totes, volia fer com si fos una festa.

Vau arribar ben d'hora al matí i amb prou feines vam seure totes juntes i vam parlar com ho fem avui, amb temps i calma. Tot eren tràfecs, la mare que bullia ous pel viatge, Fadma que m'havia dut *remsemmen* acabat de coure, encara calent, Miluda amb el petit Nurddin a la cintura, entrant i sortint de l'habitació de convidades per distreure'l. Tot era anar i venir. Jo preparava la bossa, aquella bossa enorme de ràfia a quadres que el pare m'havia dut de ciutat, de les que ell havia fet servir quan havia treballat al Garb i a Algèria anys abans.

Acabat de coure el pa, vaig haver d'embolicar els estris, la pastera de terrissa, el sedàs, la planxa de ferro. Eren els meus, que havia salvat d'allà on ja sabeu, l'únic que em vaig emportar. Els vaig posar al fons de la bossa, protegits per una manta. Mare, mira que vas insistir a dir-me que no era bona idea endur-me tot allò, que em pesaria molt i em dificultaria el viatge. Tenies tota la raó, no sabíem si al lloc nou hi trobaríem la farina adequada, si tindria un foc prou gran per posar-hi la planxa al damunt, no sabíem res, del que ens esperava a l'altre costat. I us vaig fer un fart de riure perquè duia amb mi el rent embolicat, un bocí de massa per fermentar, criat durant anys. Com que vosaltres de seguida us vaig acostumar a fer servir el llevat que compreu a la botiga, no m'enteníeu, però ja ho sabeu que a mi no m'agradava el pa fet així, que hi trobava sempre un regust de florit. En canvi la massa viva de la mare, que ella

va rebre de l'àvia i l'àvia de la besàvia, i vés a saber de quantes dones enrere venia l'herència, deixava una acidesa molt lleu a la llengua que era el gust més nostre que pugui recordar. I ja us ho avanço, sort en vaig tenir, de poder tastar, enmig de la boira, el pa que em lligava a vosaltres, a la mare, a l'àvia. Em vau dir, se't farà malbé durant el viatge, o te'l prendran a la duana. Però no us vaig fer cas. No podia ser que una cosa vinguda d'un temps tan antic s'espatlés només perquè se n'anés a l'estranger.

Recordo que duia un vestit d'Algèria que llavors estaven de moda. Déu n'hi do quins escots que tenien! I les mànigues curtes, bombades, pedres petites damunt del pit i gomes fines a la cintura. Ara no gosaríem portar unes robes tan atrevides. Abans de marxar, és clar, vaig posar-me el qubbu, el vestit de sortir de color albergínia que ens havia regalat el pare l'última festa Gran. El recordeu? Encara el tinc, vell i gastat. No me'n desfaré mai. Ens el va fer el pare, ens va comprar la tela com cada any, però jo no em podia pagar la confecció i quan havien passat uns mesos em va preguntar què n'havia fet, de l'últim regal. No vaig dir res, em vaig quedar mirant a terra. Em feia vergonya haver-li de pidolar diners. Em va demanar que li tornés la tela i jo vaig pensar que estava ofès, però uns dies més tard va arribar de ciutat amb el qubbu cosit i em va dir sembla mentida que no puguis explicar-li al teu pare el que et fa falta. Vaig gosar replicar-li que no era just que em pagués la confecció a mi i a vosaltres no, però em va contestar que la justícia és donar a cadascú el que necessita, no donar a tothom el mateix. Li vaig jurar i perjurar que tard o d'hora li tornaria els diners, però em va fer callar.

Al damunt de la nostra roba hi vaig posar una altra manta. A mi, ja ho sabeu, m'agraden més les flassades gruixudes de llana que no pas les mantes de colors llampants que ens arriben de Melilla, però són lleugeres i de bon rentar, de manera que em vaig emportar aquella del paó i la del tigre. Vaig dir a la mare que les altres us les donés però em va respondre que les meves coses no les tocaria fins que tornés. Si haguéssis sabut que trigaria tant, oi, mare?

Cap a mig matí Abrqadar va dir anem, va dir és l'hora, i els sanglots de totes vosaltres, totes set, es van elevar i van omplir l'habitació de les convidades i el pati de dins, que és on teníem preparada la bossa. Els nens us miraven sense saber què fer, alguns amoïnats perquè només ens havien vist plorar així, totes juntes i alhora, quan s'havia mort algú. No s'havia mort ningú, però ho semblava. El plor de cadascuna de nosaltres es feia més gran quan es trobava amb el de les altres, de sobte era impossible parar. La mare ho feia en silenci, si hagués pogut ho hauria fet a la seva cambra, però davant totes nosaltres que ens abraçàvem no podia aguantar-se. Ens deies ja prou, ja prou, i semblava que ens renyéssis, mare, com quan érem petites i ens havies de fer callar perquè paréssim de bramar. I ara mireu, tornem a plorar com llavors. El pare havia marxat a l'hort. No suporta els comiats, ell, no pot. No els suportava ni quan havia de marxar al Garb, que sovint se n'anava de matinada per no haver-nos de dir adéu. Ens feia anar a la seva habitació el dia abans, ens deixava sopar amb ell i parlava amb nosaltres una bona estona. Abans d'anar a dormir ens allargava la mà perquè la hi beséssim i ens deia bona nit com si fos un dia qualsevol, però l'endemà ja no

hi era. I a la mare li rodolava alguna llàgrima silenciosa per la galta.

Doncs el pare, el dia abans de partir jo, havia fet el mateix. M'havia convidat a sopar amb ell i m'havia explicat alguna cosa de la seva mare, que llavors començava a estar malalta. També em va parlar força de quan jo era petita. No tenies por, em deia, eres la nena sense por. Anaves a les palpentes en la fosca, sorties a fora sense ni un llumí per guiar-te. No ho havia vist mai, menys encara en una dona. I quina força, quan fèiem la casa, eres ben petita però ja carregaves maons i rajoles. Tot sense mirar mai res que no fos la feina, sense distreure't ni un moment. Sense xafardejar ni malparlar mai. La meva Fatima, els deia als teus tiets, és com un home. La puc deixar anar on sigui i fiar-me'n perquè és com un home. I mira ara si te n'hi vas, de lluny. Aleshores havia plorat, el pare, però d'una manera diferent de com ho fem les dones. Em dieu que quan se li va morir la mare sí que va somicar com un nen petit, però és clar, llavors jo no hi era, no hi vaig poder ser. El dia abans que marxés va plorar mirant-me als ulls sense dir res, i a mi, en mirar-lo, també em van començar a rodolar les llàgrimes galtes avall. Fins aquí a la barbeta, se m'ajuntaven. Però el plor del pare era un plor tranquil, no ens fa sanglotar ni en crida d'altre. L'endemà el pare se n'havia anat ben d'hora a treballar a l'hort. Abrqadar em va explicar que l'havia anat a buscar i li havia dit que es vingués a acomiadar, però que sense parar de remoure la terra havia contestat vés i digues-li que Déu la faci arribar bé, que la dugui a bon port.

Jo ja ho sabia que el pare no es vindria a acomiadar i així em va quedar d'ell aquella imatge, ell a l'hort remo-

vent la terra per plantar vés a saber què, ell que no parava mai de treballar, de regar. Quan l'enyorava molt, el pare, només podia recordar-lo a l'hort, una imatge que no havia vist aquell dia i que després vaig imaginar tants cops.

I si el comiat ja era prou difícil, es va fer encara més feixuc quan vaig cridar Sara Sqali i aquesta no apareixia per enlloc. Ja ho sabeu que ella deia que no volia separar-se de l'àvia, que aquí ja hi estàvem bé i no hi havia cap necessitat d'anar tan lluny. La nena sempre ha tingut el seu propi criteri des de petita, i tossuda, quan s'encaparra no hi ha qui la faci canviar d'opinió. Prou que li havia explicat els perills que corriem si ens quedàvem, però res de res, que s'estimava l'àvia, l'oncle, les tietes, els cosins. Que des que havíem tornat a casa l'avi que no havia estat mai tan bé. Doncs just quan Abrqadar insistia que ja ens n'havíem d'anar, que a la duana no se sap mai el que hi pots trobar, llavors vinga cridar Sara per aquí Sara per allà. A dins de casa, a fora, pels camins... Driss va anar fins als horts i la font, però res. Fins que per casualitat la mare havia anat a buscar alguna cosa al rebost per fer el dinar i allà dins, arraulida entre sacs d'ordi i olives, s'hi va trobar la nena que havia acabat les llàgrimes i sanglotava abraçant-se els genolls. Filla meva estimada, li vas dir, mare, oi? I no sé com t'ho vas fer per convèncer-la. Quan la nena s'acomiadava de cadascuna de vosaltres, em semblava que el cos se'm migpartiria en qualsevol moment i cauria en dos trossos a terra. El mal al ventre em va durar mil anys, germanes. Quan la vam haver d'arrencar de la nostra mare, a qui s'havia aferrat amb una força extraordinària per l'edat que tenia, em va semblar que mai de la vida no havia passat res com allò.

L'altra imatge que no em va abandonar mai va ser la de vosaltres dient-me adéu des del camí de darrere la casa. Vam pujar al cotxe i jo no vaig poder deixar de mirar per la finestreta. Estàveu totes juntes, éreu un munt de teles de colors llampants al mig del paisatge polsós, al mig de diferents tons d'ocre, totes juntes fèieu una taca de colors molt bonica. Fèieu voleiar els mocadors mentre encara sanglotàveu. Jo treia el cap del cotxe i us veia cada cop més petites fins que vaig deixar de distingir-vos una per una. Us va convertir en un punt de color en l'horitzó i finalment va desaparèixer davant dels meus ulls. En aquell moment em semblava que el plor no em pararia mai. Plorava per mi que me n'anava sense saber on ni què em trobaria i plorava per vosaltres després de marxar jo, us imaginava tornant a entrar a casa i seguint juntes com si fos un dia de festa però sense res a celebrar. Plorava per mi i per vosaltres, germanes, plorava per totes, per la nostra dissort, una dissort de dones.